

TÜRK-ALMAN EVLİLİKLERİNİN DİNİ İNANÇ VE KÜLTÜR BAĞLAMINDA EŞLER, AİLELER VE ÇEVRE- LERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

Abdualmuttalip BAYCAR**

Öz

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'den Almanya'ya doğru başlayan işçi göçü neticesinde Türkler oraya yerleşmeye başlamış ve Almanlarla aralarında başlayan bu iş birlikteliği, onların Almanlarla ilişki kurmasına, arkadaş olmasına ve neticesinde onlarla evlilikler yapmalarına neden olmuştur. Bu çalışmada Almanya'daki Türklerin Almanlarla yaptıkları karma evlilikler ele alınacaktır. Araştırmamızda yukarıda bahsedilen evlilik türünü gerçekleştirmiş kişilerin, evlilik öncesi birbirlerinin dinine ve etnik kökeni/kültürüne bakışının ne olduğu ve evlilik sonrası fikrîsel anlamda nasıl bir değişim olduğu ile aile, akraba ve yakın çevresinin evliliğe bakışı ve evliliğin bu ilişkileri nasıl düzenlediği üzerinde durulacaktır. Almanya'nın iki farklı eyaletinde (Nordrhein-Westfalen ve Bavaria) yaşayan Türk-Alman eşlerden seçilmiş olan örneklerle yaptığımız mülakat neticesinde kişilerin aktardıkları tecrübelerden yola çıkılarak, durumun mahiyeti resmedilmeye çalışılacak ve bu evliliğin eşlerin birbirleri, ailesi, akrabaları ve yakın arkadaşları üzerindeki etkisi Din Sosyoloji bağlamında analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Almanya, Türk-Alman Evlilikleri, Dinî ve Kültürel Etkileşim

The Effect of Turkish-German Marriages on the Couples, Families and Their Environment in the Context of the Religious-Cultural Perspective

Abstract

After World War II, the labor migration from Turkey to Germany had started, caused by Turks who settled there, and how this new living environment let them interact, such as making friends and getting married to Germans. In this research the mixed (binational) marriages in Germany between Turks and Germans will be specified. The study will be focused on the perspective or prejudices of the couples, on each other's religious beliefs and cultures before marriage and whether these perspectives had changed after marriage, and the opinion of their families, relatives and friends about this marriage and how it influences these relationships. It will analyze how these kind of marriages affect the relationships between the couples and their families, relatives and friends by the experiences of the couples who live in binational (Turkish-German) marriages and who live in the German Federal States of Nordrhein-Westfalen and Bavaria, in context of Sociology of Religion.

Keywords: Migration, Germany, Turkish-German Marriages, Religious and Cultural Interaction.

Giriş

Türklerle Almanlar arasındaki ilk ilişkiler Türklerin Viyana kaplarına dayanmasından itibaren başlayıp, XX. yüzyılın ortalarındaki işçi göçüyle sıklığını arttırarak günümüze kadar gelmiştir. Bu göç olayı farklı kültür, dil ve dine

* Bu makale, yazarın "Türk ve Alman Evliliklerinde Dini Aidiyet" başlıklı yüksek lisans tezin-den yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (abaycar@sakarya.edu.tr).

mensup Almanlar ve Türkler arasında istenilen düzeyde olmasa da aralarında bir etkileşime neden olmuştur.¹

Almanya Federal İstatistik Ofisi'nin verilerine göre, Almanya'nın toplam nüfusu 81,8 milyon kişidir. 2004 yılında Almanya'da Türk pasaportuna sahip toplamda 1.764.318 kişi var iken²; 2011 yılında Türk pasaportlu kişi sayısının, 157.157 kişilik bir düşüşle, 1.607.161'e kadar gerilediği görülmektedir.³ 2004 yılında Alman vatandaşı olan Türk sayısı 44.465 kişi iken bu sayı 2007'de 28.103'e kadar düşmüştür⁴.

Hâlihazırda Avrupa Birliği'ne bağlı ülkelerde 5 milyon 200 bin civarında Türk yaşamaktadır. AB içerisinde yaşayan bu Türklerin artık içinde yaşadıkları ülkenin vatandaşları, işverenleri, öğrencileri, avukatları, mühendisleri, sanatçıları olduklarını göz önünde bulundurursak, Avrupa'da çok ciddi bir Euro-Türk varlığının olması⁵ oradaki Türkler hakkında araştırma yapılmasını ve onların her açıdan incelenmesini bir ihtiyaç haline getirmektedir. Biz de bu çalışmayla, Türklerle Almanlar arasında yapılan karma evliliklerin dinî-kültürel boyutu ve kişilerin farklı dinî inanç ve etnik kökenden birisiyle evlenmesinin nasıl bir tecrübe olduğu ve bu tecrübenin çiftler, onların aile, akraba ve yakın arkadaş çevrelerine olan etkisini bu evliliklerle birlikte yansıtmaya çalışacağız.

Farklı milliyetten bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan evliliğe "karma evlilik" denmektedir. Karma evlilik yüzyıllardan beri hemen her toplumda görüldüğü gibi günümüzde de her ülkede sıkça rastlanmaktadır. Yabancı nüfusun yoğun olduğu Almanya'da, Almanlarla yapılan karma evliliklerde, Türk vatandaşları ilk sırayı almaktadır.⁶ Türklerin dört kuşaktır orada bulunup Almanlarla iç içe yaşaması, Almanlar ile evlenmesi ve bu evliliklerin sayılarının günden güne artması, bunu bir araştırma konusu yapmayı zaruri hale getiriyor. Nuruan v.dğr.'nin 2002 yılında yaptıkları araştırmada Türklerden seçilmiş olan 1525 deneğe "Kiminle evlisiniz?" sorusu sorulmuş ve bu

- 1 Erkan Perşembe, *Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2005, s. 58-59.
- 2 Statistisches Bundesamt (Destatis), *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit (Ausländische Bevölkerung Ergebnisedes Ausländerzentralregisters)*, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2012, Fachserie 1, Reihe 2, s. 29-30.
- 3 (ed.) Ilka Willand, *Statistical Yearbook (Extract | Chapter 2)*, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2013, s. 22.
- 4 Statistisches Bundesamt (Destatis), *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit (Einbürgerungen)*, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2012, Fachserie 1, Reihe 2.1, s. 18-39.
- 5 Faruk Şen, *Euro Türkler: Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği*, İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2007, s. 13-14.
- 6 Fatma Sağlam, "Türk-Alman Örneğinde Karma Evli Çiftlerin Çocuklarındaki Dilsel Gelişim Üzerine", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, Cilt: 23, Sayı: 1, s. 231. (231-241)

katılımcılardan 60'ı yani % 3,9'u, Alman olan bir Alman vatandaşı ile evli olduklarını söylemişlerdir.⁷ Her ne kadar Avrupalı Türkler büyük ölçüde eş seçimi konusundaki tercihlerini halen Türkiye'den⁸ ve Avrupalı Türklerden yana kullansa da Türklerle Almanlar arasındaki evliliklerin sayısı azımsanmayacak bir düzeye erişmiştir.

Federal İstatistik Dairesi'nin 2008–2011 yılları arasındaki yabancı evlilikleriyle ilgili raporuna göre Alman kadınları, 2008 yılında 18.154, 2011 yılında 18.708 yabancı erkekle; Alman erkekler ise 2008 yılında 23.288, 2011 yılında 24.803 yabancı kadınla evlenmiştir.⁹ Alman erkekleri, Alman kadınlarına göre yabancılarla daha çok evlenmektedir. Bununla birlikte her iki cinsiyette de 2009 ve 2010 yıllarında yapılan evliliklerde artış görülürken, 2011 yılında bir azalma görülmektedir. Federal İstatistik Dairesi'nden yapılan bir başka açıklamaya göre Almanya'da 2010 yılında gerçekleşen 18,2 milyon evliliğin 1,2 milyonu yabancılarla gerçekleşmiştir. Bu evliliklerin %14'ü Türk vatandaşlarla yapılmaktadır. Alman kadınlarının yabancı erkeklerle evliliklerinde ilk sırada %17 oranıyla Türk erkekleri yer alırken, İtalyan erkekleri %12 ile ikinci sırada, Avusturyalı erkekler ise %6 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Alman erkekleri ise yabancılarla yaptıkları evliliklerde %11 oranı ile en fazla Türkleri tercih etmektedir. Türklerden sonra sırasıyla %10 ile Polonya ve ardından %8 ile Rus kadınları gelmektedir.¹⁰

Yöntem

Türk–Alman evliliklerini incelediğimiz bu çalışmanın evrenini, Almanya'da yaşayan ve evlenmiş/boşanmış Türk–Alman çiftleri meydana getirmektedir. Örneklemi ise Almanya'nın batısında yer alan NRW (Nordrhein-Westfalen) ve doğusunda yer alan Bavaria (Bayern) Eyaletlerinde yaşayan ve Türk–Alman evliliği yapmış olan 41 kişi oluşturmaktadır. Denekler kartopu örneklem tekniği yoluyla bulunmuştur. Kartopu örneklem tekniğinde araştırmacı çalışmaya, katılım için gerekli kritere sahip birkaç katılımcı belirlenerek başla-

7 Mustafa Nuruan v.dğr., *Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması*, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005, s. 31.

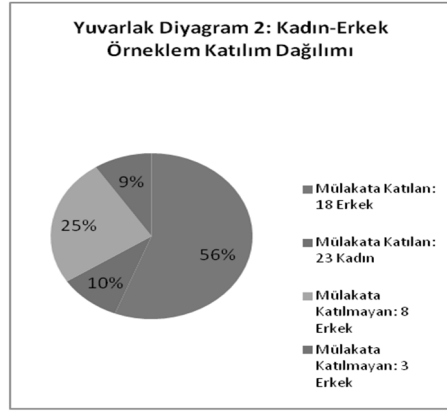
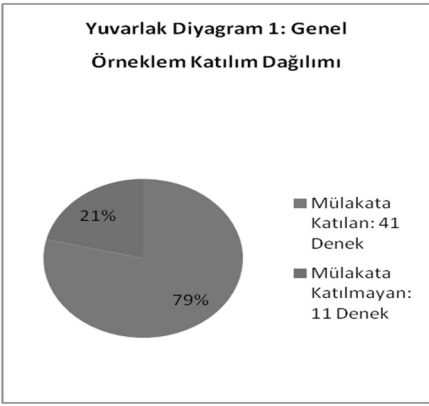
8 Faruk Şen, *Euro Türkler: Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği*, İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2007, s.171.

9 <https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/Marriages/Tables/MarriagesGermanForeigner.html>, (26.05.2013).

10 https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/zdw/2011/PD11_043_p002.html, (26.05.2013).

makta ve daha sonra araştırmacı, kendilerinden başka araştırmamanın kriterlerine uygun tanıdıkları varsa, kendisine tavsiye etmelerini kendilerinden istemektedir.¹¹

Çalışmamızda ulaşabildiğimiz her kişi ve onların eşleriyle mülakat yapmayı hedeflemiştik. Bu bağlamda örneklem sayısı 52 olması gerekirken, 11 kişinin eşi çeşitli mazeretlerden dolayı mülakatımıza katılamamış ve bundan dolayı çalışma 41 katılımcıyla yürütülmüştür. Katılamayan kişilerin eşlerinin ifade ettiklerine göre; 4 kişi eşiyle ayrıldığından dolayı onların bizimle görüşmelerinin mümkün olmadığı, 5 kişinin eşinin görüşme için vakti olmadığı ve 2 kişinin eşi ise görüşmeyi kabul etmediği için toplamda bu 11 katılımcıyla mülakat yapılamamıştır (Örneklem katılım dağılımı ile kadın-erkek katılım dağılımı için bkz. Yuvarlak Diyagram 1 ve 2).

Araştırmamızda yer alan katılımcılara, öncelikle sosyo-demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik istatistikî nitelikte birkaç soru sorulmuştur. Daha sağlıklı verilere ulaşma adına, çalışmamızın ilgili yerlerinde ve analizlerde bir argüman olarak kullanılacağından dolayı, araştırmamıza bazı mazeretlerinden dolayı katılamayan kişilerin sosyo-demografik özellikleri, mülakata iştirak etmiş olan eşlerine sorulmuştur. Verilen cevaplar neticesinde, toplamda 52 kişinin sosyo-demografik bilgilerine ulaşılmıştır. Örneklem cinsiyeti, doğum yeri, uyruğu, vatandaşlığı, dinî inancı ve (değiştirmişse) yeni dinî inancı, eğitim durumu, medeni durumu gibi bilgileri tespit edilerek yüzdelik dilimleriyle birlikte Tablo 1’de; Katılımcıların ortalama yaşı ve evlilik sürelerinin minimum, maksimum ve ortalama değerleri ise Tablo: 2’de gösterilmiştir.

11 Anol Bhattacharjee, *Social Science Research: Principles, Methods, and Practices*, Florida: Global Text Project, Second Edition, 2012, s. 70.

Tablo 1 Türk-Alman evlilikleri yapan toplam 52 katılımcının sosyo-demografik özellikleri, 2012

Değişken		Kişi Sa- yısı	Yüzdelik Dilimi
<i>Cinsiyet</i>	<i>Erkek</i>	26	50
	<i>Kadın</i>	26	50
<i>Doğum Yeri</i>	<i>Türkiye</i>	19	36
	<i>Almanya</i>	28	54
	<i>Diğer</i>	5	10
<i>Uyruk</i>	<i>Türk</i>	26	50
	<i>Alman</i>	22	42
	<i>Diğer</i>	4	8
<i>Vatandaşlık</i>	<i>Türk</i>	12	23
	<i>Alman</i>	36	69
	<i>Türk – Alman</i>	3	6
	<i>Diğer</i>	1	2
<i>Dinî İnanç</i>	<i>Orijin Dinî İnanç¹²</i>		
	<i>Müslüman (Sünni)</i>	23	44
	<i>Müslüman (Alevi)</i>	3	6
	<i>Hristiyan (Katolik)</i>	13	25
	<i>Hristiyan (Protestan)</i>	11	21
	<i>Hristiyan (Ortodoks)</i>	1	2
	<i>Ateist</i>	1	2
	<i>Mevcut Dinî İnanç</i>		
	<i>Müslüman (Sünni)</i>	37	71
	<i>Müslüman (Alevi)</i>	3	6
	<i>Hristiyan (Katolik)</i>	5	10
	<i>Hristiyan (Protestan)</i>	6	11
	<i>Hristiyan (Ortodoks)</i>	0	0
	<i>Ateist</i>	1	2

12 Bazı denekler, eşyle tanışmadan önceki bir dönemde veya evlilik öncesinde/aşamalarında/sonrasında din değiştirmişlerdir. Orijin Dinî İnanç, din değiştirmeden önceki; Mevcut Dinî İnanç kategorisi ise din değiştirdikten sonraki durumu bizlere göstermektedir.

<i>Medeni Durum</i>	<i>Eveli</i>	42	81
	<i>Boşanmış</i>	6	11
	<i>Birlikte Yaşayan</i>	2	4
	<i>Ayrılmış</i>	2	4
<i>Eğitim Durumu</i>	<i>İlköğretim</i>	10	19
	<i>Lise</i>	28	54
	<i>Üniversite</i>	13	25
	<i>Master</i>	1	2

Tablo 2 Türk-Alman evliliği yapmış toplam 52 katılımcının minimum, maksimum ve ortalama (yaş ve evlilik) değerleri, 2012

Değişken	Minimum	Maksimum	Ortalama
<i>Yaş</i>	25	70	41,24
<i>Evlilik Süresi</i>	1	35	11,92

Örneklemin %54'ü Almanya'da, %36'sı ise Türkiye'de doğmuştur. Örneklemin %69'u Alman vatandaşı iken, %23'ü Türk vatandaşı ve %6'sı çifte vatanlıdır. Örneklemin %50'si Müslüman orijinlidir. Din değiştirenlerle birlikte Müslümanların oranı %77'ye yükselirken, Hristiyanların oranı %21'e düşmüştür. Örneklemin %81'i evliken, %11'i boşanmış durumdadır. Eğitim durumlarına baktığımızda örneklemin geneli, %54, lise mezunudur. Örneklemin yaş ortalaması 42'dir (ortalama: 41,24). Ortalama evlilik süreleri ise 12'dir (ortalama: 11,92).

Örneklemin sosyo-demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik soruların akabinde ise 41 kişiye, çalışmamızın temelini oluşturan ve daha önceden hazırlanmış sorular yöneltilerek, onlarla yüz yüze yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yapılmıştır. Deneklere önceden hazırlanmış sorular dışında, gerek duyulduğunda başka sorular da sorulmuştur. Bazı avantajlarından dolayı, yarı yapılandırılmış mülakatın çalışmamız için en uygun teknik olacağı düşünülmüştür. Nitekim Türnüklü'nün de ifade ettiği gibi "yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esneklerdir. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı, görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer

kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir.”¹³

Araştırmamızın bulguları değerlendirilirken katılımcıların verdikleri cevaplara yer verilecek ama bununla birlikte katılımcıların isimleri ve yaşları gibi belirleyici kişisel bilgileri zikredilmeyecektir. Bunun yerine mülakatı yaptığımız tarih ve zaman sırasına göre katılımcılara bir sıra numarası verilecek ve parantez içerisinde deneğin cinsiyeti yazılmıştır. [Örneğin: 17. Denek (kadın)]. Araştırmamızda yer alan 41 katılımcıdan 39'unun söyleşileri ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış, diğer 2'sinin cevapları ise, onların talebi üzerine ses kaydı yapılmadan, o an yazıya aktarılmıştır. Yaptığımız mülakatlarda evli olmasalar bile, aynı çatı altında 1 yıldan uzun bir süre birlikte yaşaması, çocuk sahibi olması ve çocuklarını iki kültür altında yetiştirmeleri ve ailelerin de bu durumdan haberdar olmalarından ötürü, bu özelliklere sahip iki çift de çalışmamıza dâhil edilmiştir. Çünkü bu çiftlerin, birbirlerinin ve ailelerinin kültürel anlamda etkileşim halinde olduğu dikkate alınmış ve aralarında resmi bir nikâh olmasa bile, oluşturdukları birliktelik, bir aile olarak addedilip incelemeye değer görülmüştür. Nitekim Canatan ve Yıldırım “Aile Sosyolojisi” adlı eserinde “birlikte yaşama” şeklinde aileye alternatif bir yaşam biçiminden bahsederek bu kavramı “evlilik yapmadan ya da başka bir ifadeyle resmi bir nikâh olmaksızın beraber yaşama” şeklinde açıklamaktadır.¹⁴

Bulgular

Bulgulara geçmeden önce şunu söylememiz gerekir ki elde ettiğimiz sonuçlardan yola çıkarak Türk-Alman evliliği veya karma evlilik yapan bireylerin, onların aile ve arkadaş çevrelerinin, bu meseleye ve bu bağlamda tartışılan problemlere ilişkin algılarına dair bir genelleme yapmanın isabetli olmayacağı kanaatindeyiz. Bu konuda ancak benzer özellikleri taşıyan bireyler hakkında bir genelleme yapmak mümkün görünmektedir. Nitekim Tümöklü'nün de Schofield'den aktardığı üzere, görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmalarda temel amaç çalışılan örneklemeden elde edilen bilginin örneklemin temsil ettiği evrene genellemesi değil, tersine çalışılan kişilere benzer ya da aynı özellik gösteren kişilere genellenmesidir.¹⁵

Bu çalışmamız kapsamında; (a) farklı dinî inanç ve etnik kökenden gelen birisiyle evlenmenin nasıl bir tecrübe olduğunu, (b) bu tür bir evliliğin eşler üzerindeki etkisinin ne olduğunu, (c) bu tecrübenin çiftler, onların aile, akraba

13 Abbas Türnüklü, “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Ankara: PegemA Yayıncılık, 2000, Sayı: 24, s. 547. (543-559)

14 Kadir Canatan v.dğr., *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap, 2009, s. 100.

15 Türnüklü, *Görüşme*, s. 548.

ve yakın arkadaş çevreleri üzerindeki etkisini (d) çiftlerin aile, akraba ve arkadaş ilişkilerini nasıl düzenlediklerini tespit etmek maksadıyla yönelttiğimiz sorular neticesinde şu bulgulara ulaşılmıştır:

1. Türk-Alman Evlilikleri ve Kişilerin Dinî Geleneklerine Bağlılığı

Katılımcıların dindarlık boyutlarıyla bu tür evlilikler arasındaki ilişkiyi kavrama adına onlara “Kendi dininizle ilgili bilgilerinizi nasıl edindiniz?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Verilen cevaplara göre, 41 katılımcıdan 23’ü sistematik bir şekilde, dininin teorisini öğrenme adına kitaplar okumakta ve dinî meselelere karşı bir ilgisi bulunmaktadır. Sonradan Müslüman olmuş Alman bir kadınla evli Türk/Müslüman 18. Denek (erkek) bizlere şunları aktarmaktadır: *“Çocukluğumdan beri okumayı, düşünmeyi çok seven birisiyim. Hem çok kitap okuyarak hem de cemaatlerin birçoğunun içinde bulunarak dinî bilgilerimi edindim. Aileden pek fazla bir şey öğrenmedim. Kendi kendime öğrendim. Ailem ortalama bir dindar Türk ailesi... Babam da pek fazla muhafazakâr birisi değil. Teorik bilgi olarak, kendimi epeyce yetiştirdiğime inanıyorum.”* Sonradan Müslüman olmuş ve Türk/Müslüman birisiyle evli olan Alman 35. Denek (kadın) kendisini “Alman-Müslüman” olarak tanımlayıp, bu Müslümanlık türünün Türk-Müslümanlığından farklılığını şu şekilde izah etmektedir: *“...ve İslam hakkında okumaya başladım. Ama Türk toplumundan İslamiyet’i öğrenmek istemedim. Çünkü Türk dindarlığında çok fazla çelişki var ve batıl inanç vardı. İslamiyet’i ben tam öğrenmek istiyordum ve nihayetinde Alman-Müslüman oldum”.*

Araştırmamıza katılan diğer 18 katılımcı ise ya ailesinden ya da çevresinden duyduğu kadarıyla, mensup olduğu din hakkında bir bilgiye sahip olduğunu veya dinlerle hiçbir ilgisi olmadığını belirtmektedir. Bu konuda Türk/Müslüman birisiyle evli olan ve hiçbir dinî inanç sistemine bağlılığı olmayan/Alman 30. Denek (erkek) şunları ifade etmektedir: *“Aslında benim aile yaşantımda din, neredeyse yok gibiydi yani dinle çok az karşılaştım. Benim babam Müslüman ama çok sonraları dindarlaşmıştı ve benim gençliğimde babamın çok seküler bir duruşu vardı. Bundan dolayı gençliğimde İslam’la hiç karşılaşmadım. Öbür taraftan da annem Evanjelik ve ara sıra beni kiliseye götürürdü. Hatta bir ara kilisede, papaza yardım eden çocuklar arasında da yer aldım. Ama ne Hristiyanlık ne de kilisedeki yapılan bazı aktiviteler benim dikkatimi hiç çekmemişti. Okulda ise, din dersini seçip seçmeyeceğim sorulduğunda, sırf boş bir dersim olsun diye din dersini seçmedim. Kısacası, İslam’la hiç tanışmadığım için, Hristiyanlık da beni hiç cezp etmediği için, dinler benim hiç ilgimi çekmiyor ve hiçbir dinî inanca mensup değilim”.* Alman/Hristiyan birisiyle evli olan, Türk/Müslüman 8. Denek (kadın) ise mensup olduğu dine karşı herhangi bir ilgisinin olmamasının sebeplerini şu cümlelerle ifade etmektedir: *“Kendimi Alevi olarak tanımlıyorum ama aslında bu doğru değil. Ben kendimi “insan” olarak görüyorum ve din insanın sadece bir ihtiyacıdır*

ama zorunluluğu değildir. Ben bağlı bulunduğum dinin, felsefesini benimsemekle birlikte, dindeki doktrinleri, kuralları vs. şeyleri sevmiyorum ve dinin pratiklerini uygulamıyorum. Dinin kurallarına, hükümlerine ihtiyacım yok. Çünkü demokratik bir ülkede yaşıyoruz ve devlet, evrensel niteliğinde hakları yaşayanları için yani bizlere zaten tanıyor. İnsan hakları Avrupa'da, Almanya'da çok iyi durumda ve benim tam da inandığım şey insan hakları..."

Sosyo-demografik bilgilerine ulaştığımız 52 kişiden 14'ü ya evlenmeden önce ya da evlendikten sonra din değiştirip Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçmişlerdir. Ama katılımcılardan hiç biri Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçiş yapmamıştır. Din değiştiren katılımcılardan bazıları, yaptıkları evlilik için (evlenme aşamasında veya sonrasında) din değiştirmiş, bazıları ise daha eşini tanımadan önce, kendisinin "dinî uyanışı¹⁶ diye nitelendirdiği sebeplerden ötürü din değiştirmiştir. Örneklemin sosyo-demografik özelliklerinin gösterildiği Tablo 1'de de görüleceği üzere, örneklem grubun 26'sı Müslüman, 25'i Hristiyan ve 1 kişi ateisttir. Bununla birlikte evlilik öncesinde/aşamasında veya sonrasında, Müslüman katılımcı sayısı 40'a yükselmiş, hiçbir inancı olmayan katılımcı sayısı yine 1 şeklinde sabit kalmış ve Hristiyan sayısı 25'ten 11'e düşmüştür. Hristiyanlıktan İslamiyet'e geçiş yapmış olan katılımcıların geneli, Hristiyan olduğu dönemlerde, o zamanki mensup oldukları dine karşı pek ilgilerinin olmadıklarını beyan etmişlerdir. Hristiyan olduğu dönemi bizlere anlatan Türk/Müslüman bir kadınla evli olan ve sonradan Alman/Müslüman olan 27. Denek (erkek) şunu dile getirmiştir: *"Annem Hristiyan ve sürekli kiliseye giden birisi olduğu için, ben de 14 yaşına kadar onunla birlikte kiliseye gidiyordum. Kilisede, confirmasyon gibi türlü aktivitelere katıldım. 14 yaşından sonra ise, artık bazı şeyleri sorgular olmuş ve Hristiyanlıktan uzaklaşmaya başlamıştım. Hristiyanlığı bir türlü anlamıyordum ve 14 yaşından sonra kiliseye artık gitmez olmuştum. Hristiyanlığı öğrenmek için de herhangi bir kitap okumadım. Yani Hristiyanlık'a karşı olan bütün alakam kesilmişti".*

Bu araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu ise örneklem gurubunda Katoliklikten İslam'a geçenlerin, Hristiyanlığın daha seküler bir yorumu olan Protestanlıktan İslam'a geçenlerden daha fazla olmasıdır. Ayrıca Hristiyanlıktan İslam'a geçiş yapmış kişilerin, İslam orijinli eşlerine oranla hem teorik anlamda hem de pratik anlamda, yeni dinlerine daha çok bağlı oldukları saptanmıştır. Örneğin, çocuklarını İslam kültürüne göre yetiştirme adına neler yaptıklarını anlatan Alman/Müslüman birisiyle evli olan Türk/Müslüman 25. Denek (erkek), sonradan Müslüman olmuş olan eşine gönderme yaparak şunları aktarmaktadır: *"Eşim hem onlara hem bana bu konuda çok şeyler öğretti. Eşim,*

16 Din değiştirme ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: "Christopher Lamb and M. Darrol Bryant, *Religious Conversion*, London, New York: Cassell, 1999."

bir besinin helal olup olmadığını çok araştırıyor ve helal besinleri çocuklara da öğretiyor. Hem çocuklara hem de bana öğretiyor. Daha doğrusu ben Müslümanken beni tam Müslüman yapıyor”.

Araştırmamız sonucunda ulaştığımız bulgulardan bir diğeri ise kişilerin liberal ve muhafazakâr duruşlarıyla ilgilidir. Mülakat sonuçlarına göre 16 kişi kendisini muhafazakâr ve 25 kişi ise liberal olarak tanımlamaktadır. Kendisini liberal olarak değerlendiren bu 25 kişinin eşi ya evlilik öncesinde veya sonrasında din değiştirmemiş, ya da din değiştirip mensup olduğu yeni dine karşı güçlü bir bağlılık göstermiştir. Dinî anlamda muhafazakâr olmayıp, kültürel formu koruma ve onu devam ettirme isteğinde olan Türk/Müslüman 9. Denek (kadın) şunları dile getirmiştir: *“Ben kendimi inançlı fakat dindar olmayan bir insan olarak tanımlayabilirim. Pratik yok, onu uygulamıyorum... Namaz kılmam oruç tutmam... Ama bayramlar benim için önemlidir, o da kültürel yanının olmasından dolayı, aileden gördüğüm bir şey olduğu için önemsiyorum.”*

Dinî geleneğe bağlılıkla ilgili son bulgumuz ise, kişilerin dinî pratiklerini uygulaması ile yapılan evlilikler arasındaki bağlantıyı anlamamıza yardımcı olacaktır. Türk-Alman evliliği yapmış 21 kişi, dinî pratikleri tam anlamıyla yerine getirmeye çalıştıklarını belirtirken, 11 kişi nadiren yerine getirdiğini belirtmiş ve 9 kişi ise hiç dinî pratiklerini yapmadığını ifade etmiştir. Farklı bir dine mensup olup da evlilik sonrasında da bu dinî farklılığı koruyan çiftlerden hiç biri, dinî pratiklerini uygulama konusunda hassas olduğunu belirtmemişlerdir. Bunlara bir örnek olarak Alman/Hristiyan bir kadınla evli olan, Türk/Müslüman 40. Denek (erkek) *“Pratikler konusunda ise, Kuran-ı Kerim’de namaz, oruç gibi ibadetlerin, insanoğlunun bir borcu olduğu yazıyor. Bununla birlikte ben ibadetlerimi dört dörtlük yapmıyorum. Zaten ilaç kullandığım için de 2-3 senedir oruç tutamıyorum. Bunun dışında beş vakit namaz kılamasam da, elimden geldiği sürece Cuma namazlarına gitmeye çalışıyorum. Burada bazı arkadaşlarımızın bir lokantası var ve oralara gittiğim zaman, bazen onlarla birlikte cemaatle namaz kılıyoruz. Maalesef ki ibadetlerimi aksatıyorum. Eşim Alman-Katolik olmasına rağmen, “ibadetlerini düzgün yapmıyorsun” diyerek beni uyarıyor.*

Tablo 3 Kişilerin Dinî Tutumları ve Dinî Geleneklerine Bağlılığı

Değişken	Kişi Sa- yısı	Evliliğe Etkisi
----------	------------------	-----------------

Dinî Tutum	<i>Liberal</i>	25	<i>Genelde kendisinden farklı dinî gelenekten birisiyle evlenmeyi sorun etmiyor</i>
	<i>Muhafazakâr</i>	16	<i>Farklı etnik kökenden gelse bile, eş seçimini genelde kendi dinî inancına mensup olan kişilerden seçiyor.</i>
Dinî Bilgi Edinme Yolları	<i>Aile ve Çevreden Duyuma</i>	18	<i>Evliliğe pek etki etmemektedir.</i>
	<i>Sistemantik bir eğitim ve özel ilgi neticesinde</i>	23	
Dinî Pratikleri Uygulama	<i>Hiç</i>	9	<i>Karma evliliklerde pek sorun teşkil etmiyor.</i>
	<i>Nadiren</i>	11	<i>Farklı dinî inançtan birisiyle yapılan evliliklerde kısmen sorun oluşturmaktadır</i>
	<i>Yeterince</i>	21	<i>Kendi dinî inancından farklı birisiyle evlilik devam ettirildiğinde, boşanmayla neticelenebilecek büyük sorunlarla karşılaşılabilir.</i>

2. Türk-Alman Evlilikleri ile Eşlerin Birbirlerinin Dinine ve Kültürüne Evlilik Öncesinde ve Sonrasında Bakış Açısı

2.1. Evlilik Öncesinde

Farklı etnik köken ve kültür ile farklı dinden olan iki kişinin arasında meydana gelen evlilikler neticesinde, kişilerin birbirlerinin bu farklılıklarını nasıl değerlendirdiklerini ve evlilikten sonra bu bakış açısının ne yönde değiştiğini, bu çalışma ile tespit etmeye çalıştık. Öncelikle, kişilerin evlenmeden önce, karşı tarafın dinî inancı konusundaki tutumunu kendilerine sorduğumuzda 37 kişi, eşiyile tanışmadan önce eşinin mensup olduğu dinî inanca karşı herhangi bir ön yargısı olmadığını ve o dine karşı nötr bir duruş sergilediğini belirtmişlerdir. Alman/Hristiyan bir kadınla evlenip boşanmış olan Türk/Müslüman 20. Denek (erkek) evlenmeden önce Hristiyanlara karşı ön yargısının olmadığını şu şekilde belirtmektedir: “Benim hiç bir ön yargım yoktu. Adamın ailesi onu o din üzerine büyütmüş ve yapılabileceğim tek şey o kişiyi Müslüman yapma çabası içerisine girmem ve bunu denemem.”

Araştırmamız da yer alan 3 katılımcı ise karşı tarafın dinine karşı negatif görüşlere sahip olduklarını ifade etmiştir. “Evlenmeden önce İslam’a bakışınız nasıldı?” sorusuna, sonradan Müslüman olan Alman 6. Denek (kadın) “Müslüman kadınların çok aşağılandığına, hiç bir söz hakkı olmadığına ve dövüldüğüne hem bizzat şahit oluyordum hem de bunları başkalarından duyuyordum” şeklinde

cevap vermiştir. Eşinin mensup olduğu dinî inanca, tanışma öncesinde bile olumlu bir görüşe sahip olan tek katılımcı, Alman/Hristiyan bir erkekle evlenip boşanan Türk/Müslüman 36. Denek (kadın) olmuştur. Kendisi bu konuda bize şunları söylemiştir: *“Almanlar hakkında çok iyi şeyler düşünüyordum. Mesela annem, kız ve erkek arkadaşlarını Türkiye’ye getirirdi. Ben de onları gezdirirdim. Almanlar hakkında hiçbir kötü düşüncem olmadı ve hep olumlu düşünürdüm. Hristiyanlar hakkında da aynı olumlu düşüncelere sahibim. Onların çok temiz kalpli insanlar olduğunu düşünürdüm. Şöyle söyleyebilirim ki Hristiyanlar hakkında kötü düşünceler besleyebiliriz ama onlar bizim hakkımızda beslemezler.”*

Türk/Müslüman 31. Denek (kadın) ile hiçbir inanca mensup olmayan eş Alman 30. Denek (erkek) ile mülakatı, bir kafede gerçekleştirmiştik. Mülakat esnasında 30. Denek (erkek), bize dinlere neden mesafeli yaklaştığını anlatırken, o esnada kafede sigara içen bir türbanlı kadını işaret ederek, şunları dile getirmiştir: *“Bu türbanlı kadının elinde bir sigara var ve sigara dinler tarafından hoş karşılanmıyor diye biliyorum. Bununla birlikte inandığı din gereği, başörtüsü takıyor. Yani bir yanda sigara, bir yanda türban... Dinin istemediği ve istediği aynı karede... Bu kadın kendisini dindar görüyor ki türban takıyor... O zaman neden gözüktüğü gibi yaşamıyor veya yaşayamayacağı şeyi neden yapıyor! Ben bu durumdan hiç haz etmiyorum.”*

Çiftlerin, evlenmeden ve birbirini tanımadan önce, birbirlerinin etnik köken ve kültürleriyle ilgili düşüncelerini kendilerine sorduğumuzda ise, 29 kişi karşı taraf hakkında herhangi bir ön yargı beslemediğini ifade ederken, 6 kişi negatif bir tavır sergilediğini, 6 kişi ise son derece müspet düşündüğünü belirtmiştir. Bu 29 kişi içerisinde yer alan bazı katılımcılar, çevreleri tarafından, karşı kültür hakkında olumsuz şeyler duymalarına rağmen, bu düşüncelerin kendi fikirlerini hiç etkilemediğini de söylemişlerdir. Örneğin Türk/Müslüman bir kadınla evli ve Alman/Müslüman 32. Denek (erkek) bizlere şu cevabı vermiştir: *“Herhangi bir ön yargım yoktu. Sonuçta hepimiz insanız. Bununla birlikte, her dinde ve kültürde, aşırı olan insanlar bulunmaktadır. Mesela Neo-Naziler benim beynimi yıkamaya çalıştılar ama başarılı olamadılar. Arkadaş çevremde, yabancılarla karşı beni kıskırtmak isteyen kişiler oldu ama ben onların dediğine uymadım.”* Az önce verdiğimiz örnekte görüleceği üzere, bir din veya etnik köken hakkında çevreden duyulan bazı olumsuz ifadeler, o çevrede bulunan her bireyin zihninde bir ön yargı oluşmasına yetmeyebilmektedir. Bununla birlikte bu duyular, bazı kişilerde bir ön yargı oluşmasına neden olabilmektedir. Örneğin Türk/Müslüman bir erkekle evli olan Alman / Hristiyan 41. Denek (kadın) Türkler hakkında kendisinde oluşmuş ön yargıyı şu şekilde ifade etmektedir: *“...çevremdeki Almanlardan “bir yerde kötü bir şey yapılmışsa, bunu yapanlar Türklerdir” şeklinde bazı şeyler duymuştum. Bunun dışında, Türkler hak-*

kında onların sahtekâr olduğu tarzında başka olumsuz şeyler de duymuştum. Kendimi bildim bileli, yani Türklere buraya gelmesinden itibaren, onlar hakkında bu tür söylentiler bulunmaktadır. Bundan dolayı da Türklere karşı bir ön yargım vardı."

Bu konuyla ilgili bulgularda yukarıda da belirttiğimiz üzere, örneklemelerden 6 kişi, eşinin mensup olduğu etnik kökene karşı, evlenmeden önce pozitif duygular besliyordu. Mülakat yaptığımız bazı kişiler ise, evlilik öncesinde, eşinin mensup olduğu etnik kökene karşı pozitif duygular beslemekteydi. Bunu örneklendirme adına Türk/Müslüman birisiyle evli olan Alman/Müslüman 26. Denek'in (kadın) şu sözlerine yer verebiliriz: *"Hep Türklere karşı bir ön yargım vardı ve bu güzel bir duyguydu. Çok sıcaklar ve misafirperverler..."*

Araştırmamızda ayrıca çiftlerin, birbirlerini tanımadan veya evlenmeden önce, eşlerinin mensup olduğu din veya etkin kökenden birisiyle evlenmeyi o zamanlar hiç düşünüp- düşünmediğini ve böyle bir yargıya sahip olmalarının sebebinin kendilerine sorduk. Aldığımız cevaplara göre, 24 kişi bu konu hakkında o zamanlar herhangi bir fikirleri olmadığını belirtirken, 15 kişi böyle bir kişiyle asla evlilik yapmayı düşünmediğini, 2 kişi ise özellikle bu niteliklere sahip birisiyle evlenmek istediğini belirtmiştir. Bu konuda herhangi bir ön yargısı olmayan ve negatif-pozitif bir görüş beslemeyen kişilerden biri olan Alman/Hristiyan 41. Denek (kadın) düşüncelerini şu sözlerle belirtmiştir: *"Benim bu konuda hiçbir fikrim yoktu ama arkadaşlarımdan bu konuda çok büyük bir ön yargısı vardı ve evlendikten sonra da sürekli bu durumu sorguladılar. "Seni dövüyor mu? Bizimle dışarı çıkmaman için eşin baskı mı yapıyor? Zorla türban taktıracak mı?" şeklinde bana soru soruyorlardı. Nihayetinde ben kendi rızamla bunları yaptığımı söyleyince, arkadaşları beni dışladılar."*

Alman/Müslüman bir kadınla evli olan, Türk/Müslüman 18. Denek (erkek), Alman-Hristiyan bir kadınla evlenmeye, o zamanlar soğuk baktığını şu şekilde belirtmektedir: *"Tabi önceden bir ön yargı vardı yani Alman kadınları hakkında pek de olumlu düşüncelerim yoktu. Ama belki bu ön yargıları, yersiz değildi. Çünkü Almanya'ya ilk geldiğimde, Türkiye'de görmediğim ve yaşamadığım şeyleri, burada görüyordum. Onun için tabi ki olumsuz düşüncektim."*

Aynı soruyu yönelttiğimiz kişilerden sadece 2 kişi, özellikle kendi dininden ve etnik kökeninden olmayan birisiyle evlenmeyi istemekteydiler. Türk ve Müslüman / Sünni olan 37. Denek (erkek), kendi dininden olmayan birisiyle evlenmeyi isteyişinin sebebinin şöyle açıklamıştır: *"Ben Hristiyan birisiyle evlenmek istiyordum çünkü o kişinin Müslüman olmasına vesile olmak, benim bir hayalimdi."*

2.2. Evlilik Sonrasında

Mülakata katılan kişilere, “Evlendikten sonra, eşinizin mensup olduğu dine bakış açınızda bir değişme oldu mu, olduysa ne yönde oldu açıklayabilir misiniz?” şeklinde bir soru sorarak, iki farklı dine mensup olan kişilerin, evlilikten sonra birbirlerinin dinî inançları hakkındaki görüşlerinde bir değişme olup-olmadığını öğrenmeye çalıştık. Bu sorumuzu yönelttiğimiz kişilerden 15’i, görüşlerinde (öncesinde olumlu-olumsuz bir fikrinin olmasına bakılmaksızın) hiçbir değişme olmadığını beyan ederken, 1 kişi eşinin mensup olduğu din hakkında artık olumsuz bir kaniya sahip olduğunu ifade etmiş, 2 kişi ise, eşinin dinî mensubiyeti hakkında olumlu düşünmeye başladığını söylemiştir. 11 kişinin eşi ise evlenme aşamasında din değiştirip kendi dinine intisap etmesi ve geriye kalan 12 kişinin din değiştirip eşiyile aynı dinî inanca geçmesiyle birlikte ortadaki din farklılığı ortadan kalkmıştır. Bundan dolayı 23 kişinin aynı din etrafında buluşması ve o ortak din hakkındaki müspet görüşlerinin olmasını, fikinsel anlamda bir değişim olarak görmemekteyiz.

Hristiyan/Ortodoks inancına sahipken evlenme aşamasında Müslüman olan Alman vatandaşı birisiyle evli olan Türk/Müslüman 37. Denek (erkek), eşinin eski dinî mensubiyeti olan Ortodoksluk hakkında olumsuz düşünceler beslemeye başladığını şu şekilde beyan etmiştir: “Benim kutsal kitaplara ve peygamberlere karşı devamlı sonsuz saygım olmuştur. Ama şimdiki Hristiyan-Ortodoks’ların düşüncelerine saygı duymuyorum. Çünkü onlar bizim dinimizi kabul etmiyorlar. Biz ise genel olarak bütün kitapları kabul ederken, aynı kabul ve saygıyı onlardan göremiyoruz.” Bununla birlikte eşinin dinî inancına karşı fikirleri olumlu anlamda değişen Hristiyan/Katolik 41. Denek (kadın) bu değişimi şu sözlerle dile getirmiştir: *Daha önceden İslam ve Türkler hakkında olan ön yargım, eşimi tanıdıktan, daha çok kırılıyordu. Nihayetinde şimdi böyle bir ön yargım yok.”*

Bu başlık altında son olarak, farklı etnik kökene sahip olan eşleriyle yaptıkları evliliğin, kişilerin evlilik öncesindeki o etnik köken ve kültür hakkındaki görüşlerinde bir değişmeye yol açıp açmadığını sorduk. Aldığımız cevaplara göre, evlilik öncesi ve sonrasında 26 kişinin fikirlerinde hiçbir değişme olmazken, 11 kişinin fikirleri olumlu anlamda, 4 kişinin fikirleri ise olumsuz yönde değişme göstermiştir.

Alman/Müslüman birisiyle evli olan Türk/Müslüman 34. Denek (erkek) eşiyile evlendikten sonra Almanları daha çok tanımaya ve genel itibarıyla onlar hakkında müspet düşünmeye başladığını söyleyip Almanlar hakkında edindiği genel izlenimleri şu şekilde belirtmiştir: “Özellikle Alman birisiyle evlenmemden ötürü, şu anda Almanların hem aile yapılarını hem de her şeylerini biliyorum. Almanların içlerinde olduğum için, onları çok iyi tanıyorum. Bu evlilikten sonra Almanlara bakış açımında bir değişiklik olmuştur...” Bir Almanın evine, davetsiz bir şekilde gidersen, belki seni kabul etmeyebilirler. Onların öyle bir yapıları var. Ama

bizde Tanrı misafirliği kavramı var ve onlarda öyle bir şey yok... Almanlar çok düzenli insanlardır. Sokaklara bakıldığında, tertemiz olduklarını göreceksiniz. Çünkü Almanlar yere bir şey atmıyorlar. Temizliğin ne olduğunu, biz burada gördük. Hakkaten medeni insanlar ve konuşmasını kalkmasını bilirler..."

Mülakatımıza katılanlar arasında, evlendikten sonra eşinin etnik kökeni hakkında olumsuz bir kanıya sahip olmaya başlayan kişiye örnek olarak, Alman/Hristiyan bir erkekle evlenip boşanan, Türk/Müslüman 29. Denek (kadın) verebiliriz. "...Eşimle evlenmem de bu fikirlerimi değiştirmedir. Evlilik öncesinde de sonra da halen de Almanlara karşı negatif düşünceler besliyorum..."

Araştırmamıza katılan katılımcıların 10'unun (5 çift) evliliği, boşanmayla sonuçlanmıştır. Başka bir ifadeyle tüm katılımcılarımız içerisinde boşananların oranı %18'dir (bkz. Tablo 1). Genel olarak Almanya'ya baktığımızda, Federal İstatistik Dairesi verilerine göre, Almanya'da 2011 yılında 187.600 çift boşanmıştır. Başka bir deyişle o yıl her 1000 evli çiftten 11'i boşanmaktadır.¹⁷ Aynı yıl Türkiye'de ise 120.117 çift boşanmıştır.¹⁸

3. Türk-Alman Evlilikleri ve Aile ile Akrabaların Evliliğe Bakış Açısı

Kişilerin kendi dinî inancı ve kültürel kimliğini karşı tarafın ailesine ve çevresine; eşinin dinî inancı ve kültürel kimliğini kendi ailesine ve çevresine karşı gizleyip gizlemediklerini kendilerine sorduk. Mülakat yaptığımız kişilerden bazıları, ailelerinin kendilerine nasıl tepki verecekleri konusunda bir takım tereddütler yaşamalarına rağmen, 41 katılımcıdan hiçbiri, kendi dinî inancı ve etnik kökenini karşı tarafa veya eşinin dinî inancı ve etnik kökenini ailesine ve çevresine karşı saklama ihtiyacı duymamıştır. Ailesine evleneceğini ifade ederken yaşadığı çekingenliği bizlere aktaran Türk/Müslüman 31. Denek (kadın) şunu ifade etmektedir: "*Babama, eşimle evleneceğimi söylerken, çekingenlik hissettim ama eşimin ailesi global düşünen bir aile olduğu için, onlara karşı hiçbir çekingenlik hissetmedim.*"

3.1. Bireyin Kendi Ailesinin Evliliğe Yaklaşımı

3.1.1. Evlilik Öncesinde

Evlenmeden önce, kendi ailelerinin bu evliliği nasıl karşıladıklarını kişilere sorduğumuzda, örneklem grubundan yalnızca 2 kişinin ailesi bu evliliğin olmasını bizatihi istemiş, 19 kişinin ailesi, bu evliliğe karşı çıkmış ve 20 aile de bu evlilikle ilgili bazı şüpheleri olmalarına rağmen, çocuklarının kararlarına saygı duyup herhangi bir müdahalede bulunmamış.

¹⁷ https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2012/07/PE12_241_12631.html, (27.05.2013).

¹⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2011*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2012, s. 52.

Nötr bir yaklaşım içerisinde olan 20 kişinin ailesinden bazıları, karşı tarafın kültürel ve dinî farklılıklarından ötürü bir takım kaygılar taşımakla birlikte, yapılacak evliliğe karşıt bir duruş sergilememiştir. Türk/Müslüman birisiyle evli olan Alman/Hristiyan 41. Denek (kadın) şunu dile getirmiştir: *Anne babam zaten ben evlenmeden önce ölmüşlerdi. Sadece çocuklarım beni, eşimle aramızda olan kültür farklılıklarından dolayı uyardılar.*” Bazı aileler ise ailede daha önceden de farklı dinî inanca sahip birisiyle evlenen biri olduğu için bu evliliğe karşı çıkmamıştır. Örneğin, Alman/Müslüman birisiyle evli olan Türk/Müslüman 33. Denek (kadın) bu konuda bize şunları demiştir: *”Ailemden kimse bana karşı çıkmadı. Çünkü daha önceden de dediğim gibi, ailemizde benden önce de Almanla evlenen başka birisi de olduğu için, benim evliliğimi de normal karşıladılar.”* Bazı aileler de müdahaleci bir tutum sergilemeyerek çocuklarının evliliği konusundaki tercihine saygı duymuşlardır.

”Evlenmeden önceki dönemde, aileniz evliliğiniz hakkında ne düşünüyordu?” diye sordüğümüzde, araştırmamıza katılan 19 kişi, evlenmeden önce, ailesinin bu evliliğe karşı olumsuz bir tavır takındığını söylemişlerdir. Ailelerin negatif tutum sergilemelerinin sebebinin çoğunlukla, farklı bir dinî gelenekten veya etnik kökenden gelen kişiler hakkında sahip oldukları ön yargılar olduğu görülmüştür. Önceki dini Hristiyanlık olan Alman birisiyle evli olan Türk/Müslüman 18. Denek (erkek) bu ön yargıdan bahsederken şunları ifade etmiştir: *”Eşim, biz evlenmeden önce, Müslüman olduğu halde, anne ve babam, özellikle de babam, bu evliliğe çok karşı çıktı. Tabi İslami hassasiyetten dolayı değil de Alman kadınları hakkındaki ön yargılarından ötürü, bu evliliğe karşı çıktı. Babam bana; evliliğimizin uzun sürmeyeceğini, Almanların hiçbir fedakârlık yapmayacaklarını, eşimin geçici bir heves uğruna benimle evlendiğini ve belli bir zaman sonra benden ayrılacağı tarzında şeyler söyledi.”*

Kendisiyle mülakat yaptığımız 2 kişinin ailesi, bu evliliği bizatihi istemiş ve desteklemişlerdir. Zor bir dönemde olduğu için bir Almanla evlenmesini, ailesinin kendisinden talep ettiğini belirten Türk/Müslüman 36. Denek (kadın) bu özel durumunu şu sözlerle ifade etmiştir: *”Zaten annem ve erkek kardeşim, Alman eşimle evlenmem konusunda ısrarcıydı. Bir nevi onlar bana tavsiye etti ben de kabul ettiğimi söyleyip evlendim. Ailem olsun, çevredekiler olsun herkes çok iyi yaptığımı ve hayatımın kurtulduğunu söylüyorlardı. Çünkü eski eşim beni çok rahatsız ediyordu ve bundan dolayı, ondan kaçıp Almanya’ya ailemin yanına sığınmıştım...”*

3.1.2. Evlilik Sonrasında

Kişilerin kendi ailelerinin, evlilik sonrasında evlilikleri hakkındaki görüşlerinin nasıl olduğunu kendilerine sordüğümüzde, 23 Katılımcı evlendikten sonra ailelerinin bu evlilikle ilgili gayet olumlu bir yaklaşım sergilediklerini

belirtmişlerdir. Evliliklerden sonra ailelerin, yapılan evliliğe olumlu yaklaşımlarının bir sebebi, karşı tarafın din değiştirip eşinin mensup olduğu dine geçmesi ve bu dine olan bağlılığını bir şekilde o aileye göstermesidir. Hristiyanlıktan İslam'a geçiş yapan Alman birisiyle evli olan Türk/Müslüman 28. Denek (kadın) eşinin din değiştirdikten sonra göstermiş olduğu dinî bağlılığın ailesinin görüşlerine etkisini şu şekilde anlatmaktadır: *"Eşimin, dinine sadık, dindar birisi olmasından dolayı, annemin fikirlerinde olumlu anlamda büyük değişimler oldu. Eşim namaz kılıp oruç tuttuğu ve diğer ibadetleri yerine getirmeye çalıştığı için, artık ailem ona daha çok saygı duyuyor ve onun hakkında pozitif düşünüyorlar. Evliliğimizden önce, anneme eşimin sonradan Müslüman olduğunu söyleyince, annem eşimin din değiştirmesinin sebebinin sadece evlilik için olduğu ve formaliteden olduğunu düşünüyordu. Ama evlilikten sonra ilerleyen zamanlarda, eşimin namazını kıldığını ve iyi bir insan olduğunu görünce, bu duruma sevindiler."* Bazı kişilerin eşleri ise, o kişinin ailesinin kültür ve geleneğine göre yaşamaya başlamalarından dolayı, ailenin görüşlerinde müspet değişimler olduğunu ifade etmişlerdir. Alman/Hristiyan birisiyle evli olan Türk/Müslüman 10. Denek (kadın), ailesinin yapılan evliliğe bakış açısındaki değişimi şu sözlerle beyan etmektedir: *"Evlilikten sonra, onu çok sevdiler. Çünkü kendisini sevdirmesini biliyordu. Onlar gelince hemen ayağa kalkar, ellerini öper, buyurun ederd. Eve bir misafir geldiğinde evin kızı ben değil de sanki kendisiymiş gibi davranırdı. Gerçi başkalarına hizmet etmek, durumumdan dolayı bana zor gelirdi ama zaten eşim o şeyleri yapardı..."*

Mülakat yaptığımız 15 kişi ise evlilikleri hakkında kendi ailelerinin ne olumlu ne de olumsuz bir duruş sergilediklerini belirtmektedirler. Örneğin hiç bir dinî inanca sahip olmayan Alman birisiyle evli olan Türk/Müslüman 31. Denek (kadın) şunları söylemiştir: *"Benim anne-babam bizim aslında birbirimizle nasıl geçindiğimize bakıyorlar. Yani iyi geçiniyoruz ve o yüzden hiç bir soruyla karşılaşmadık ama belki kavga etseydik iyi geçinmeseydik, ebeveynlerim de bu duruma olumsuz bakarlardı. Evlilikten sonra ise, hem eşimin dinine hem de kültürüne karşı çevremizin fikirlerinde olumlu-olumsuz bir değişme olmadı. Tamamıyla nötr kalıyorlar."*

Geriye kalan 3 katılımcının ailesi, evlilik öncesinde olduğu gibi, evlendikten sonra da çocuklarının yaptıkları evlilikler hakkında olumsuz düşünmeye devam etmişlerdir. Bir kısmının bu olumsuz yaklaşımı, aradaki irtibatı kopartacak aşamaya kadar varmıştır. Din değiştirdikten sonra Türk/Müslüman birisiyle evlenip, boşanan Müslüman/Alman olan 10. Denek (kadın), kendi ailesinin, evliliğe bakışını bizlere aktarırken şunları dile getirmektedir: *"Evlendikten sonra, annemle babam benim evliliğimi halen istemiyorlardı ve evlilikten dolayı onlarla olan kontaklarımız neredeyse hiç yoktu. Zaten annemle eşim birbirlerini kar-*

şıklı olarak sevmezlerdi. Anneannem ise eşime sürekli güzel davranırdı ama arkasından onun hakkında kötü konuşurdu. “neden bununla evlendin? Ne buluyorsun bu adamda?” şeklinde sürekli söylenirdi. Eşim sakal bıraktığı zamanlarda da “ne biçim oluyor, İsa’ya benziyor” derdi. Sonrasında yaşadığımız ayrılık, annemi çok mutlu etmişti. Hatta sevincinden, dans bile etmişti.”

3.2. Bireyin Kendi Akraba/Çevresinin Evliliğe Yaklaşımı

3.2.1. Evlilik Öncesinde

Araştırmamızda yer alan katılımcılara, yapacakları evlilik hakkında kendi akrabalarının ve arkadaş çevresinin nasıl bir düşünce içerisinde olduklarını sorduğumuzda, 26 kişi, onların bu evliliğe karşı negatif veya pozitif bir görüş belirtmedikleri veya en azından bir görüşleri varsa, bunu kendilerine yansıtmadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin Alman/Müslüman birisiyle evli olan Türk/Müslüman 16. Denek (erkek), bu konuyla ilgili şunları söylemiştir: “...Çevremdekiler Almanya’da bu tür şeylere alışkın oldukları için, herhangi olumsuz bir şey söylemediler...” Buradan yola çıkarak şunu diyebiliriz ki karma evliliklerinin sayısının artması, bu tür evliliklerin toplum içerisinde normalleşmesine ve daha kolay kabul görmesine neden olacaktır.

14 katılımcı ise akrabalarından ve çevrelerinden yapacakları evlilikler hakkında, evlilik öncesinde olumsuz bir takım tepkiler aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu negatif söylemlerin sebebi genel itibarıyla, karşı tarafın mensup olduğu dinî inanca ve etnik kökene yönelik olan ön yargılardır. Evleneceği kişinin Alman/Hristiyan olmasından ötürü eşine karşı duyulan ön yargıyı Türk/Müslüman 13. Denek (kadın) şu şekilde ifade etmiştir: “Psikolojik baskıyı yakın ailemden değil de çevremizden, tanıdıklardan, akrabalarından hissettim. Bunu genelde Türkiye’de bulunan akrabalar söyledi. Bu kesimden bana “bir gâvurla nasıl evleniyorsun” diye söyleyen bir kaç kişi çıktı. Genelde Türkiye’ye gittiğimizde, her sene düzenli gideriz, bu önyargıyla çok karşılaşırız.”

Kendisinden farklı etnik kökene sahip birisiyle evlenmesine, çevresi tarafından evlilik öncesinde olumlu görüş belirtilen tek katılımcı olan Alman/Hristiyan birisiyle evlenen Türk/Müslüman 36. Denek (kadın) bir Almanla evlenmesini, çevresinin bizatihi istediğini ve onayladığını, şekilde belirtmektedir: “Ailem olsun, çevredekiler olsun herkes çok iyi yaptığını ve hayatımın kurtulduğunu söylüyorlardı. Çünkü eski eşim beni çok rahatsız ediyordu ve bundan dolayı, ondan kaçıp Almanya’ya ailemin yanına sığınmışım.”

3.2.2. Evlilik Sonrasında

Evlilik öncesinde çiftlerin yapacakları evlilikler hakkında olumsuz görüş beyan eden yakın akraba/arkadaş sayısında bir azalış görülürken, araştırmamızda yer alan katılımcılardan 8'i, evlilik sonrasında yakın akraba/arkadaş çevresinden yaptıkları evliliğe olumlu yaklaşılmaya başladığını ifade etmiştir. Din değiştirip Müslüman olan Alman bir kadınla evlilik yapan Türk/Müslüman 34. Denek (erkek)'in çevresi, evlilik öncesinde bu evliliği sıcak karşılamazken, evlilik sonrasında kişinin eşinin Müslüman olması ve türban takmasını takdir etmeye başlamış ve evlilikleri hakkında daha müspet düşünmeye başlamışlardır. 34. Denek'in bu konuda yaptığı açıklamada görüleceği üzere, Almanya'da türban, Türklükle özdeşleştirilmektedir: "...Ama şimdi gördüklerimde hayret ediyorlar ve bizlere imreniyorlar. Eşimin kapandığını gördükleri zaman ise, "Suzanne sen Türk olmuşsun" demişlerdi. Ama o da "ben Türk olmadım, Müslüman oldum" cevabını veriyordu. Bunu söyleyenler bir de Türkler. Bilmezler mi ki Türkiye'de ateist olsun, Sünni, Alevi olsun vs. her türlü inançtan Türk vardı. Ama onlara göre her türbanlı kadın, Türk'tür demektir. Bu yargı sadece Türkler de değil, Almanlar da öyle düşünüyor. Burada Çingeneler de başörtüsü takıyor ve olumsuz bir eylemde bulunduğu, hemen Türk yaptı diyorlar. "

Mülakata katılan kişilerin aktardıklarına göre, 24 kişinin çevresi bu evlilik konusunda negatif veya pozitif bir duruş sergilememiştir. Ama 8 kişinin çevresi, aradaki irtibatı sonlandıracak boyutta bu evliliğe ve kişilere karşı menfi bir tavır takınmışlardır. Türk/Müslüman bir erkekle evlenip Müslüman olan Alman 22. Denek (kadın), arkadaş çevresinin bu evlilikten dolayı kendisini terk etmelerini şu şekilde aktarmıştır: "Arkadaşlarım ise ben Müslüman olup bir Türk'le evlendiğim için benimle konuşmamaya başladılar. O zamandan sonra da hiç arkadaşım kalmamıştı. Şimdi de yok. Arkadaşlarım "Türk'ten başkasını bulamadın mı" diye sormuşlardı. Çünkü dediğim gibi biz dansa gitmedik, alkol içmedik ve Almanlardan uzak dururduk. "ya sen nasıl olur da dansa gitmedin. Türk kocan sana baskı mı yaptı" diyorlardı. Ben de "yok, ben baskı falan görmedim. Bundan böyle benle eşim böyle yaşayacağız. Alkolsüz, danssız..." şeklinde bir cevap verdim."

3.3. Bireyin Eşinin Ailesinin Evliliğe Yaklaşımı

3.3.1. Evlilik Öncesinde

Araştırma dâhilinde mülakata katılan kişilere, "Evlenden önce eşinizin ailesinin bu evliliğe bakış açısı nasıldı?" diye sordüğümüzde; 23 katılımcı karşı tarafın aileleri tarafından olumlu olumsuz hiçbir şey duymadıklarını, 17 katılımcı aileleri tarafından bir baskıyla karşı karşıya kaldığını, sadece 1 kişi ise bu evliliğe çok müspet yaklaşıldığını aktarmışlardır.

Evlilik öncesinde eşinin ailesi tarafından evliliklerine karşı çıkılmadığı veya desteklenmediğini söylemekle birlikte onların, kendisinin Türk/Müslüman bir kadın olmasından ve ilerleyen dönemlerde türban takma ihtimalinin

olduğunu düşündüklerinden ötürü, bu evliliğe karşı şüpheyle yaklaşımını 28. Denek (kadın) şu şekilde ifade etmiştir: *Eşimin ailesinin Türklerle öncesinden hiçbir bağlantıları olmadıkları için, eşimin bir Türk ve Müslüman olan benle evleneceğinden dolayı bir takım korkuları vardı. "Acaba nasıl birisi? Evlilikleri nasıl geçecek?" şeklinde kafalarında soru işaretleri vardı. Bu evliliklerle ilgili en büyük endişeleri, benim başörtü takıp takmamam konusundaydı. Türban konusunda çok hassaslar ve bundan çekiniyorlar sebebinin ne olduğunu da bilmiyorum. Bizim evliliğimiz camide olmuştu ve ben o an başörtülüydüm. Tabi düğüne kayınvalidem ve eşimin diğer akrabaları da gelmişti. Evlendikten 1-2 hafta sonra, telefonda kaynanamla konuşuyorduk. Kaynanamın anlattığına göre, eşimin erkek tanıdıklarından bazıları kaynanama "Fadime sürekli başörtü takacak mı?" diye sormuş. Kaynanam da "yok korkmayın, türban takmayacak. Zaten Fadime aynı bizim gibi... Bize çok uygun bir gelin" şeklinde bir cevap vermiş."* Burada görüleceği üzere, aileler çocuklarının bir Türk'le evlenmesini her ne kadar tasvip etmeseler bile, olumsuz bir tutum içine girmemişler veya bu evliliğin gerçekleşmesine alenen karşı çıkmamışlardır. Sadece bazı ön yargılardan ve türban takma konusunda duydukları şüphelerden ötürü, bu evlilik konusunda bir takım çekingenlikleri söz konusu olmuştur.

Araştırmamızda yer alan 17 Katılımcı, evlenmeden önce karşı tarafın ailesi tarafından olumsuz karşılandığını ve onların bu evliliğin olmamasını istediklerini söylemişlerdir. Bu karşıt duruşların geneli, evlenilecek kişilerin farklı bir dini veya etnik kökenden gelmesi ve ailelerin bu farklılığı tolere etmemelerinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmamızda yer alan sadece bir katılımcı, kendi eşinin ailesinin evlilikten önce de kendisini çok sevdiğini belirttiklerini söylemiştir. 36. Denek bu durumu şöyle anlatmıştır: *"Onun ailesi, bizim evliliğe kesinlikle karşı gelmediler ve beni zaten çok seviyorlardı."*

3.3.2. Evlilik Sonrasında

Kişilerin evlilik yaptıkları çiftlerin ailesi, evlilikten sonra bu evliliği büyük oranda olumlu karşılamaya başlamıştır. 22 katılımcı bizlere karşı tarafın ailesinin, evlendikten sonra bu evlilik hakkındaki olumlu değişimlerin sebeplerini bize açıklarken genelde, kişilerin evlilik boyunca eşine ve ailelere karşı olumlu davranışlar sergileme, din değiştirip eşinin mensup olduğu dinin inanca bağlanma, bir şekilde aileleri ikna edip bu durumu onlara kabullendirme gibi sebeplerin altını çizmektedir. Bu katılımcılar dışında başka katılımcılar da evlendikten sonra, karşı tarafın ailesi tarafından olumsuz bir şekilde karşılanmamışlar, ama bu 22 Katılımcı, evlendikten sonra, aileler tarafından bizatihi olumlu karşılanmış ve her fırsatta bu kendilerine söylenmiştir. Kayınpederinin kendisi hakkındaki müspet görüşlerini Alman/Müslüman 26.

Denek (kadın) şu şekilde belirtmiştir: “...Evlendikten sonra ise fikirleri çok değişti. Normalde kayınpederimin şöyle bir prensibi vardır: öz evladı olmayan hiç kimsenin kendisine “baba” denmesini istemez, o da o kişilere “kızım” diye çağırılmaz. Onlara “beni kayınpederim” diye çağırmalarını ister ama beni artık çok sevdiğinden ötürü bana “kızım” diyor. Yani normalde diğer gelinlere “kızım” demez ama sadece bana “kızım” diyor.”

Yaptığımız mülakatlar sonucunda, 15 kişi, evlendikten sonra eşlerinin aileleri hakkında ne negatif ne de pozitif bir tepki aldıklarını ifade etmişlerdir. Bunlardan bazılarının eşinin ailesi ile olan iletişimleri çok zayıf olduğu için, kendisi ve evlilikleri hakkında ailenin ne düşündüğünü pek anlayamamaktadırlar. Türk/Müslüman birisiyle evli olan Alman/Hristiyan 41. Denek (kadın), dil probleminden dolayı eşinin ailesiyle yaşadıkları iletişim sorununu şöyle anlatmaktadır: “Eşimin yakın çevresinin, Almancası olmadığı için aramızda bir hiçbir iletişim yoktu. Hatta ben eşimin hiçbir yakın akrabasını, gerçekte görmedim. Onun için benim hakkımda ne düşündüklerini bilmiyorum. Ama eşimin anlattığı kadarıyla, beni olumlu karşılamışlar.”

Mülakata katılan 41 kişiden 4 kişi ise evlendikten sonra bile eşinin ailesi tarafından tam anlamıyla benimsenmediğini ve yaptıkları evliliğe olumsuz yaklaşıldığını belirtmiştir. Bu kabullenmeyişinin sebebinin, dil bilmemek ve iletişim eksikliği olduğunu düşünen Türk/Müslüman birisiyle evli olan hiçbir dinî inanca mensup olmayan Alman 30. Denek (erkek), şunu ifade etmiştir: “Onlar tarafından hiçbir zaman tam olarak kabul edilmedim. Bunun sebebi dil olabilir. Eşimin ailesi Almancayı iyi bilmediği için iletişim sıkıntısı çektik ve bundan dolayı sıcak bir bağ oluşturamadık. Evlendikten sonra da dil problemi aşılmadığı için, iletişim sıkıntısı da devam etti. Yani değişen hiç bir şey olmadı.”

3.4. Bireyin Eşinin Akraba ve Çevresinin Evliliğe Yaklaşımı

3.4.1. Evlilik Öncesinde

Bu kısımda kişinin yaptığı evlilik öncesinde ve sonrasında eşinin akrabaları ve çevresinde nasıl karşılandığına, aralarındaki ilişkinin nasıl şekillendiğine değinmeye çalışacağız. Araştırmamızda yer alan atılımcıların belirttiği üzere, eşlerinin çevresi evlilik öncesinde, genel itibarıyla kendilerine pozitif veya negatif bir tutum sergilememiş veya iletişimsizlikten dolayı düşündükleri şeyleri kendilerine aktaramamışlardır. Eşlerinin çevresi tarafından nötr karşılanan 36 katılımcıdan biri olan Alman/Hristiyan birisiyle evli Türk/Müslüman 13. Denek (kadın) bu konuyla ilgili verdiği cevapta şunları söylemektedir: “Bir şey deyip demediklerini bilmiyorum. Arkadaşlarıyla ilk görüştüğümde hiç ko-

nuşmadım ama bir kaç kişi şaşırmıştır. Öyle tahmin ediyorum ama kesin olarak bilmiyorum. En azından öyle bir şey duymadım. Zaten Onlar bir şey deseydi, eşim gelip bana söylerdi."

Daha önceden eşinin ailesinden bazı kişileri tanıdığını ve evlenmeden önce de kendisini bu konuda desteklediklerini belirten tek Katılımcı olan Alman/Müslüman 26. Denek (kadın), bunu şu şekilde belirtmektedir: *"O zamanlar büyük elimle zaten bir bağlantım vardı ve ailesinden birkaç kişi bana destek oluyorlardı."* Geriye kalan 4 Katılımcı ise evlilik öncesinde, karşı tarafın çevresi veya akrabaları tarafından olumsuz karşılandıklarını belirtmişlerdir.

3.4.2. Evlilik Sonrasında

Evlendikten sonra ise, karşı tarafın çevresi tarafından, evlilikleri hakkında pek görüş belirtilmeyen 32 katılımcı varken, 5 katılımcının eşinin çevresi bu evliliği olumlu, 4 kişinininki ise olumsuz karşılamaya başlamıştır. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere evliliğe olumlu bakmaya başlananların sayısında az da olsa bir artış yaşanmaktadır.

Eşinin arkadaşlarıyla evlilik öncesinde pek samimi olmadı için, onların kendisine karşı bazı kaygılar taşıdıklarını ama evlilikle birlikte ikili ilişkilerin artmasıyla beraber, artık aralarında daha sıcak ilişkiler olduğunu söyleyen Alman/Hristiyan birisiyle evli olan Türk/Müslüman 39. Denek (erkek) bize şunları aktarmıştır: *"...Arkadaşları da beni çabucak kabullendi. Ama ilk başlarda onlar da biraz gergindi. Ama onların tedirginliği, beni tanımamalarından ötürüydü. Zamanla samimiyet kurduk, dışarıya birlikte eğlenmeye gittik ve onlar da baktılar ki ben onlar gibi yaşayan birisiyim, benim dinle hiçbir ilgim yok, bundan dolayı da onlarla kaynaştık. Onlardan Türkler hakkında, mesela "Türkler kavgacıdır" şeklinde birkaç olumsuz şey duydum. Ama ben her insanın farklı olabileceğini ve benim öyle olmadığını onlara söyledim."* Bu örneğimizde Katılımcı, eşinin çevresinin yaşam tarzını benimsemesi ve o şekilde yaşamaya başlaması üzerine, çevresi tarafından olumlu karşılanmaya başlamıştır. Bir başka örnekte ise, kendi kültürel formlarına göre hayatını idame ettirmesine rağmen, müspet tutum ve davranışlarından ötürü, kendisiyle aynı dinî inanca ve etnik kültüre sahip olmayan eşinin çevresi tarafından nasıl kabullenildiğini Türk/Müslüman 37. Denek (erkek) şu şekilde ifade etmektedir: *"Eşimin arkadaşları ise beni severler ve bana saygı duyarlar. Bir ara bir buluşmada bana arkadaşları, Türklerin barbar ve katil oldukları anlatıldığını, ama kendilerinin Türkleri çok yardımsever ve sempatik bulduklarını bana söylediler. Ben o çevreye gittiğimde, elimden geldiğince onlar için her şeyi yapmaya çalışıyorum. Türklerle ve özellikle bana karşı azıcık da olsa bir sempati duyuyorlar. Bana duyulan itibarın, evlilik öncesine göre şimdilerde daha çok olduğunu görebiliyorum..."*

Evlendikten sonra eşinin çevresiyle ilişkilerin kötüleştiğini hatta kopma noktasına vardığını belirten 4 katılımcıdan, Türk/Müslüman 34. Denek (erkek), ilk aşamada evlilikten ötürü ilişkilerin azaldığını, eşinin din değiştirip Müslüman olduktan sonra da ilişkilerini tamamıyla kopardıklarını şöyle dile getirmiştir: “Eşimin arkadaşları yüzümüze karşı bir şey demiyorlardı. Zaten biz evlenince, eşimin o eski arkadaş çevresinden koştuk. Eşim Müslüman olduktan sonra ise, o çevreyle bağlarımızı tamamıyla kopardık.”

Sonuç itibarıyla şunu söyleyebiliriz ki ister Müslüman ister Hristiyan, isterse de Türk veya Alman olsun, her iki çevrenin de birbirlerini tanımadan ve evlenmeden önce birbirlerine karşı bir takım ön yargıları bulunmaktadır. Evlendikten sonra eğer çevre-akraba ile kişi arasında bir sosyal etkileşim oluyorsa, kişiler birbirini tanıma fırsatı bulmuş olabiliyor ve böylece tutum ve davranışlarına göre karşı tarafın ön yargılarını kırabiliyor.

Tablo 4 Türk-Alman Evlilikleri ve Aile ile Akrabaların Evliliğe Bakış Açısı

Bakış Açılırları	Evlilik Öncesinde (E.Ö.)	Evlilik Sonrasında (E.S.)	Değişme Sebepleri
Kendi Ailelerinin	Olumlu: 2 Olumsuz: 19 Nötr: 20	Olumlu: 23 Olumsuz: 3 Nötr: 15	E.Ö. aileler bazı ön yargılardan ötürü evliliğe karşı çıkıyor ama E.S. kişilerin ailelere karşı olumlu tutum/davranışları veya onların dinî ve kültürel geleneklerine uyması nedeniyle
Karşı Taraf Ailelerin	Olumlu: 1 Olumsuz: 17 Nötr: 23	Olumlu: 22 Olumsuz: 4 Nötr: 15	E.Ö. aileler bazı ön yargılardan ötürü evliliğe karşı çıkıyor ama E.S. kişilerin ailelere karşı olumlu tutum/davranışları veya onların dinî ve kültürel geleneklerine uyması nedeniyle
Kendi Çevre ve Akrabaların	Olumlu: 1 Olumsuz: 14 Nötr: 26	Olumlu: 8 Olumsuz: 9 Nötr: 24	Nötr sayısının çok yüksek oluşu ve pek fazla değişmemesi, kişilerin evlilik aşamasında kendi çevresiyle pek fazla ilişki içerisinde olmamasından kaynaklanıyor.
Karşı Taraf Çevre ve Akrabaların	Olumlu: 1 Olumsuz: 4 Nötr: 36	Olumlu: 5 Olumsuz: 4 Nötr: 32	Nötr sayısının çok yüksek oluşu, kişilerin evlilik aşamasında karşı tarafın çevresiyle pek fazla ilişki içerisinde olmamasından kaynaklanıyor.

Sonuç

Türk ve Almanlar arasında gerçekleştirilen karma evlilikleri incelediğimiz bu çalışmamızda, kişilerin mensup olduğu dinî bağlılık düzeyleriyle birlikte, ev-

lilik öncesinde bu evliliğe kendilerinin, ailelerinin ve çevrelerinin nasıl baktıklarını ve evlilik sonrasına görüşlerinde bir değişme olup olmadığına değinmeye çalıştık. Bununla birlikte bu evliliğin, kişiler, aile ve yakın çevreyle olan ikili ilişkileri nasıl düzenlediğini de tespit etmeye çalıştık.

Türklerle Almanlar arasındaki ilk yakın ilişkiler işçi göçüyle başlamış ama ilk nesil Türklerin kendilerini orada yabancı görmeleri ve Almanca'yı bilmemelerinden ötürü, aralarındaki ilişkiler pek gelişmemiştir. Bununla birlikte birinci nesilden son nesile gelinceye kadar Türklerin artık Almanca'yı öğrenmesi ve sosyal hayatta daha çok yer alışıyla birlikte ilişkiler gelişmiş ve araştırmamızda da görüleceği üzere bu gelişme, yapılan karma evliliklerin sayısını da arttırmıştır.

Araştırmamıza katılan bütün çiftler, eşlerinden farklı dinî orijinlerden ve farklı etnik kökenden gelmektedir. Bununla birlikte deneklerden bazıları ya eşyle tanışmadan önceki dönemlerde kendilerinin “dinî uyanış” diye nitelendirdikleri sebeplerle din değiştirmiş ya da eşyle tanıştıktan sonra evlilik öncesinde veya evlendikten sonra din değiştirip eşinin inandığı dine intisap etmişlerdir. Din değiştirme sebebi ne olursa olsun, bunun yönü Hristiyanlıktan (ekseriyetle Katoliklikten) İslamiyet'e doğru olmuştur. Bununla birlikte, din değiştiren kişilerin büyük çoğunluğu, Müslüman orijinli eşlerine göre hem teorik hem de pratik anlamda, yeni dinlerine olan bağlılıklarının daha üst düzeydedir.

Kendilerini liberal olarak tanımlayan kişilerin geneli, hem farklı dinî inanç hem de etnik kökenden birisiyle evlenmeyi sorun etmemiştir. Muhafazakâr olarak tanımlayanlar ise eş seçimini, farklı etnik kökenden gelse bile, genelde kendi dinî inancına mensup olan kişilerden seçmiştir. Bununla birlikte, kişinin kendi dinî inancı ile ilgili teorik bilgiyi aile yoluyla veya sistematik bir şekilde araştırarak edinmesiyle karma evlilik yapması arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Kişiler birbirlerini tanımadan önceki dönemlerde, eşleriyle aynı etnik kökene sahip insanlarla sosyal hayatta (okulda, işyerinde vs.) bir şekilde karşılaşmış ve bu kişilerle arkadaşlık etmişlerdir. Ama bu ilişkiler, eğer varsa, o etnik kökenle ilgili bazı ön yargıları ortadan kaldıracak kadar deruni olamamıştır. Çiftler, evlilik kurumu sayesinde daha yakın ilişki kurma, birbirlerinin kültürünü tanıma ve yaşayış tarzlarını öğrenme fırsatı bulmuşlardır. Evlilik aşamasındaki tecrübeleri sayesinde, kişilerin o etnik köken hakkındaki görüşlerinde bazı değişmeler yaşanmış ve bu değişim büyük oranda olumlu yönde olmuştur.

Hristiyan olan Almanların, Müslümanlar hakkındaki ön yargıları genellikle 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra şiddetlenmiştir. Bütün Müslümanları terörist olarak nitelendirmeseler bile, onlara kuşkuyla bakmış ve temkinli yaklaşmışlardır. Ön yargı genel itibariyle ve çok güçlü bir şekilde türban konusundadır. Bazı aileler, bizatihi çocuklarının din değiştirip Müslüman olmasını veya çocuklarının Müslüman bir gelinle evlenmesini çok önemli bir sorun olarak görmezken, onların türban takıp takmamaları konusunda çok ihtiyatlı davranmaktadırlar. Türk/Müslümanlar ise Hristiyan/Almanlar hakkındaki görüşlerini belirtirken, onların Allah inancının olmadığına, çok içki içtiklerine, domuz eti yediklerine ve evlilik öncesi mahremiyet-bekâret konularına kendileri kadar ciddiye almadıklarına vurgu yapmaktadırlar.

Eşiyle tanışma öncesinde, kendisinden farklı bir dine veya etnik kökene sahip olan birisiyle evlenme konusunda birçok katılımcı olumsuz görüş beyan etmiştir. Oluşan ön yargılar neticesinde, bu olumsuz görüşler genelde Türk bir erkek ve Alman bir kadınla evlenme konusunda yoğunlaşmıştır. Bu ön yargılar da çoğunlukla kişilerin kendi tecrübeleriyle değil de çevreden ve yazılı-görsel medyadan duydukları sonucunda oluşmuştur. Türk erkekleri hakkında genelde onların eşlerini eve hapsediği, onları hizmetçi olarak kullandığı, zorla türban taktığı, eşlerini dövdüğü ve öldürdüğü düşünülmektedir. Almanların, Türkler hakkında beslediği bir diğer ön yargısı ise, Türklerin Almanya'da oturma izni almak için, Almanlarla evlenmek istemesidir. Alman kadınları hakkındaki ön yargılar ise genelde "namus" kavramı üzerinde şekillenmiştir. Alman kadınlarının karşı cinsle olan ilişkilerinde çok serbest olduğu ve mahremiyet duygularının kendileri kadar gelişmemiş olduklarını düşündüklerinden ötürü, onların Türk örf ve ananelerine uygun bir eş olamayacakları düşünülmektedir.

Aileler de yukarıda saydığımız ön yargılara sahip oldukları için, çocuklarının kendilerinden farklı dinî inanç ve etnik kökene sahip birileriyle evlenmesine genel itibariyle karşı çıkmışlardır. Ancak bu ailelerin bazılarının evlilikten sonra; (a) karşı tarafın müspet tutum ve davranışlarından ötürü kendisine besledikleri ön yargının yersiz olduğunu görmeleri, (b) karşı tarafın evlilik öncesinde / sonrasında din değiştirip yeni dinî geleneğine tam anlamıyla bağlılık göstermesi ve kültürel açıdan onlarla uyum içerisinde olmasından dolayı, ailelerin evliliğe bakışı daha olumlu bir hal almış ve onlar tarafından bu evlilik takdirle karşılanmıştır. Aynı ön yargılara kişinin yakın akrabaları ve arkadaş çevresi de sahip olmakla birlikte, evlilik sonrasında onlarla iletişimin pek yoğun olmamasından ötürü, ailelerde görülen değişimin aynısını kendilerinde görememekteyiz.

Bu sonuçlar ışığında şunu söyleyebiliriz ki dinî ve etnik kökeni ne olursa olsun, her iki toplum da, kendilerinden farklı kimliklere sahip olan kişiler hakkında bir takım ön yargılar beslemektedirler. Bununla birlikte bu farklılıklara sahip bireylerin yaptıkları evlilikler, kişilerin birbirlerini tanımaları için bir fırsat olmuştur. Kendi iradeleri dışında başkaları tarafından inşa edilmiş ve iki toplumu birbirinden ayıran bu görünmez duvarlar, eşlerin birbirini tanınması neticesinde kimi zaman kendiliğinden yıkılmış, kimi zaman da eşler birbirlerinin bu farklılıklarını tolere ederek, ortak bir noktada buluşmanın yolunu bulmuşlardır.

Aile, akraba ve yakın çevrenin, kişinin yaptığı bu seçime saygı göstermesi veya en azından bu evliliği ve seçilen eşi reddetmeden önce o bireyi tanımaya çalışması, kişiler arasında daha sağlıklı ilişkiler kurulmasına fırsat sağlayabilmektedir. Aksi takdirde aile, akraba ve yakın çevrenin; kişinin eşinin, farklı bir dinî ve etnik kökene sahip olmasını gerekçe gösterip o kişiyi ötekileştirmesi, mikro boyutta ilgili kişiler, makro boyutta ise toplumu oluşturan bireyler arasında bir huzursuzluk ve çatışma ortamının oluşmasına neden olabilmektedir.

Kaynakça

- Bhattacharjee, Anol, *Social Science Research: Principles, Methods, and Practices*, Florida: Global Text Project, Second Edition, 2012.
- Canatan, Kadir, v.dğr., *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap, 2009.
- Nuruan, Mustafa, v.dğr., *Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması*, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005.
- Perşembe, Erkan, *Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2005.
- Sağlam, Fatma, "Türk-Alman Örneğinde Karma Evli Çiftlerin Çocuklarındaki Dilsel Gelişim Üzerine", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, Cilt: 23, Sayı: 1, s. 231-241.
- Statistisches Bundesamt (Destatis), *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit (Ausländische Bevölkerung Ergebnissedes Ausländerzentralregisters)*, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2012, Fachserie 1, Reihe 2.
- Statistisches Bundesamt (Destatis), *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit (Einbürgerungen)*, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2012, Fachserie 1, Reihe 2.1.
- Şen, Faruk, *Euro Türkler: Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği*, İstanbul: Günizi Yayıncılık, 2007.
- Türnüklü, Abbas, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Ankara: PegemA Yayıncılık, 2000, Sayı: 24, s. 543-559.
- Türkiye İstatistik Kurumu, *Evllenme ve Boşanma İstatistikleri 2011*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2012.

Willand, Ilka (ed), *Statistical Yearbook (Extract | Chapter 2)*, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2013.
<https://www.destatis.de>